

פרשת שופטים תשע"א
כפרת עגלה ערופה

דברים פרק כא

(א) כי ימצא חלל באדמה אשר יקנוק אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הפהו: (ב) ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל: (ג) והיה העיר הקרבה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל: (ד) והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל: (ה) ונגשו הכהנים בני לוי כי בס בחר יקנוק אלהיך לשרתו ולבכך בשם יקנוק ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע: (ו) וכל זקני העיר ההוא הקרבים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל: (ז) וענו ואמרו דינו לא <שפכה> שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו: (ח) כפר לעמך ישראל אשר פדית יקנוק ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונפטר להם הדם: (ט) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני יקנוק:

רש"י

(ב) **ויצאו זקניך** - מיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרי גדולה: **ומדדו** - ממקום שהחלל שוכב: **אל הערים אשר סביבות החלל** - לכל צד לידע איזו קרובה: (ד) **אל נחל איתן** - קשה שלא נעבד: **וערפו** - קוצץ ערפה בקופיץ. אמר הקב"ה תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות, לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות: (ז) **ידינו לא שפכה** - וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה. והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל: (ח) **ונכפר להם הדם** - הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון: (ט) **ואתה תבער** - מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני ה':

רמב"ן

(ה) ... וענין העריפה, אמר ר"א שהשם צוה לעשות כן על העיר הקרובה כי לולי שעשו עבירה כדומה לה לא נזדמן שיהרג אדם קרוב מהם, ומחשבות ה' עמקו לאין קץ אצלנו. אבל הרב אמר במורה הנבוכים (ג מ), כי הטעם לגלות על הרוצח ולבער דמו. בעבור שברוב הפעמים יהיה הרוצח מן העיר אשר סביבות החלל, וכשיצאו הזקנים ויתעסקו במדידה ההיא וזקני העיר ההיא יעידו לפני הבורא שלא התרשלו בתקון הדרכים ושמירתם ושאינם יודעים מי הרג את זה, וכשיחקר הענין יאספו הזקנים ויביאו העגלה ירבו בני אדם לדבר בו אולי יגלה הדבר, וכבר אמרו (ירושלמי סוטה פ"ט ה"א) שאפילו תבוא שפחה ותאמר פלוני הוא הרוצח לא תערף, ואם יודע הרוצח ויחרישו ממנו לפני ויעידו הבורא על נפשותם כי לא ידעוהו יהיה בזה זדון גדול, וכל השומע שמץ דבר בענין יבוא ויגיד ויתפרסם הדבר, ויהרג או על ידי ב"ד או המלך או גואל הדם. ויתחזק הענין, בהיות המקום אשר תערף בו העגלה לא יעבד בו ולא יזרע לעולם, יכירו בו רואיו וידברו בו: והנה לפי הטעם הזה יש בתחבולה הזו תועלת, אבל המעשה איננו נרצה בעצמו. והיה ראוי עוד שיעשה בשדה טוב ראוי לזריעה, שיכירו בו רואיו, כי בנחל איתן לא יודע מדוע לא יעבד בו. ולפי דעתי, יש בו טעם כענין הקרבנות הנעשים בחוץ שעיר המשתלח ופרה אדומה, ולפיכך מנו חכמים עגלה ערופה מכלל החוקים:

במדבר פרק כח

(יא) ובקראשי חדשיכם תקריבו עליה ליקנוק פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים: (יב) ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: (יג) ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עליה ריח ניחח אשה ליקנוק: (יד) ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: (טו) ושעיר עזים אחד לחטאת ליקנוק על עלת התמיד יעשה ונסכו:

רש"י

(טו) **ושעיר עזים וגו'** - כל שעירי המוספין באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, הכל כמו שמפורש במס' שבועות (דף ט א). ונשתנה שעיר ראש חדש שנאמר בו לה', ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, שאין מכיר בחטא אלא הקב"ה בלבד, ושאר השעירין למדין ממנו. ומדרשו באגדה אמר הקב"ה, הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח: **על עלת התמיד יעשה** - כל הקרבן הזה: **ונסכו** - אין ונסכו מוסב על השעיר, שאין נסכים לחטאת:

מסכת חולין דף ס ע"ב

רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב: (בראשית א) ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב: את המאור הגדול ואת המאור הקטן! אמרה ירח לפני הקב"ה: רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? אמר לה: לכי ומעטי את עצמך! אמרה לפניו: רבש"ע, הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון, אמעיט את עצמי? אמר לה: לכי ומשול ביום ובלילה, אמרה ליה: מאי רבותיה, דשרגא בטיהרא מאי אהני? אמר לה: זיל, לימנו בד ישראל ימים ושנים, אמרה ליה: יומא נמי, אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא, דכתיב (בראשית א) והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים, זיל, ליקרו צדיקי בשמיד: (עמוס ז) יעקב הקטן שמואל הקטן (שמואל א' י"ז) דוד... הקטן. חזייה

רש"י
כתיב הגדולים - דמשמע שניהם גדולים וכתיב הקטן. **לך ומשול ביום ובלילה** - נחמה היא. **שרגא בטיהרא** - נר בצהרים אינו מאיר. **יומא** - חמה. **תקופות** - נמנין לחמה ועל התקופה מעברין את השנה בסנהדרין (דף יא ז). **יעקב הקטן** - מי יקום יעקב כי קטן הוא (עמוס ז). **דוד הקטן** - מקרא הוא בשמואל (א יז). **בכולהו רגלים** - כתיב (במדבר כח) ושעיר חטאת אחד ולא כתיב בהו לה'. **טרם יהיה בארץ** - עדיין לא היה בארץ. **ועמדו על פתח קרקע** - מתאווים למי גשמים כדכתיב (בראשית ב) כי לא המטיר עד שנברא אדם בששי. **ביזרני** - זרעים. **היינו דרב אסי** - שהקדוש ב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים.

דלא קא מיתבא דעתה, אמר הקב"ה: הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח! והיינו דאמר ר"ש בן לקיש: מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו (במדבר כ"ח) לה' - אמר הקב"ה: שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח. רב אסי רמי, כתיב: (בראשית א') ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא, וכתיב, (בראשית ב') וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא! מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו; ללמדך: שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. רב נחמן בר פפא הויה ליה ההיא גינתא, שדי ביה ביזרני ולא צמח, בעא רחמי - אתא מיטרא וצמח, אמר: היינו דרב אסי.

סדר תפלה נוסח אשכנז - סדר תפלת מוסף לראש חודש

ראשי חודשים לעמך נתת. זמן כפרה לכל תולדותם. בהיותם מקריבים לפניך זבחי קצון. ושעירי חטאת לכפר בעדם. זכרון לכלם יהיו. ותשועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חודש נעלה עליו ושעירי עזים נעשה בקצון. ובעבודת בית המקדש נשמח פלנו. ובשירי דוד עבדת הנשמעים בעיך. האמורים לפני מזבחתך. אהבת עולם תביא להם וברית אבות לבנים תזכור: והביאנו לציון עירך ברגה. ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספיים כהלכתם. ואת מוסף יום ראש החודש הזה. נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך. כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך. כאמור: ובראשי חודשיכם תקריבו עולה לידך. פרים בני בקר שנים ואיל אחד. כבשים בני שנה שבעה תמימים: ומנחתם ונספיהם כמדבר. שלשה עשרנים לפר. ושני עשרנים לאיל. ועשרון לפבש. וזין כנסכו. ושעיר לכפר. ושני תמידים כהלכתם: אלהינו ואלהי אבותינו. חדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור: ולכפרת פשע). כי בעמך ישראל בחרת מפל האמות. וחקי ראשי חודשים להם קבעת: ברוך אתה יידי. מקדש ישראל וראשי חודשים:

ספר רס"י לילה - אות נב קטע א

ידוע בקדושת הזמנים דבכל שנה באותו יום מתעורר הענין הנעשה אז באותו יום. והיינו כשהענין נקבע וקיים לדורות כי כל דבר טובה הנעשה לישראל מהצלה וישועה הכל במשפט מצד איזה זכות שנתעורר באותו זמן. וכאשר אותו זכות נקבע קדושתו בישראל בכל הדורות אז גם קדושת אותו הזמן קבוע וקיים לדורות להיות מתעורר כח אותו זכות ואותה ישועה פרטית בכל שנה ושנה: וזהו (מגילה ז). ששלחה אסתר לחכמים קבעוני לדורות שביד החכמים דבר זה שהם עיני העדה ושוורינא דעינא בליבא תלי (עבודה זרה כח ע"ב) וכן בכוחות העין פועל בלב על דרך שאמרו (במדבר רבה י, ב) עין רואה ולב חומד שכאשר העין נשקע באיזה דבר המחשבה נשקע בו. וידוע שבכל מקום שהמחשבה של האדם שם הוא כל האדם ועל ידי זה הוא נקבע בלב ואחר כך גם בכל האיברים. ועל כן כלה שענינה יפות אין כל גופה צריך בדיקה (תענית כד.). והם הסנהדרין וחכמי ישראל שהם בכח לקבוע הדבר בכלל האומה דעל כן בעגלה ערופה צריכין סנהדרין לומר ידו לא שפכו וכו' היינו שלא על ידינו בא כח רציחה לשום נפש מישראל:

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.